

**ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

ДОРОНКІНА НАДІЯ ЄВГЕНІЇВНА

УДК 811.111'37'42(043.3)

**ОСОБЛИВОСТІ АРГУМЕНТАТИВНИХ СТРУКТУР В
АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ СТАТТЯХ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук**

Херсон –2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор

Іщенко Ніна Григорівна,

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»,
кафедра теорії, практики та перекладу англійської мови,
завідувач кафедри.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор

Безугла Лілія Ростиславівна

Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна
професор кафедри німецької
філології та перекладу

кандидат філологічних наук, доцент

Акішина Мар'яна Олександрівна

Херсонський державний університет
доцент кафедри англійської філології
та прикладної лінгвістики

Захист відбудеться 15 травня 2021 року о 11.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 67.051.05 Херсонського державного університету за адресою: 73000, м. Херсон, провулок Інженера Корсакова, 47, ауд. 322.

Із дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Херсонського державного університету за адресою: 73000, м. Херсон, вул. Університетська, 27.

Автореферат розіслано «15» квітня 2021 року.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради

Алла ЦАПІВ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферована дисертація присвячена дослідженню структурно-семантичних характеристик аргументативних структур науково-технічної статті в англійськомовному науково-аргументативному дискурсі.

Аргументація як мовленнєвий спосіб переконання в різних аспектах та сферах діяльності слугує традиційним об'єктом дослідницького пошуку (А. М. Баранов, А. Д. Белова, Г. А. Брутян, Л. Г. Васильєв, В. З. Дем'янков, О. А. Івін, R. E. Crable, F. H. Eemeren, D. Ehniger, A. F. S. Henkemans, V. Lo Cascio, S. Thomas, S. Toulmin, D. N. Walton, J. W. Wenzel та ін.). Зокрема, вивчаються особливості аргументативних структур у різних типах дискурсу – медійному (Л. В. Єрмакова), філософському (О. П. Алексєєв, М. Н. Вольф), політичному (Т. А. Кожевнікова, А. Ю. Понікарьова).

Аргументація є невід'ємною властивістю наукової комунікації, що зумовлює існування гібридного науково-аргументативного дискурсу, у зоні дії якого перебувають численні жанри (С. Ю. Дашкова, В. А. Михайлов, С. Г. Сорокіна). Наукова стаття, що є найуживанішим та провідним жанром наукового дискурсу, також викликає значну увагу науковців (Л. М. Кім, О. В. Михайлова, Т. В. Яхонтова, T. Dijk, N. Kando, J. G. Kirsz та ін.).

У процесі становлення жанру наукової статті в умовах стрімкого розвитку техніки у сучасному світі з'явилися її численні різновиди, зокрема науково-технічна стаття. Проте дослідження науково-технічної статті не є інтенсивними і стосуються встановлення її жанротвірних ознак (Н. Г. Іщенко, Н. В. Рощина), мовних (Т. Г. Попова) і мовленнєвих (Ф. К. Фазулліна) характеристик. Назріло звернення до аналізу наукової статті з позицій дискурсивного підходу.

Ми звертаємося до аналізу особливостей аргументативних структур науково-технічних статей, беручи до уваги когнітивний та комунікативний аспекти науково-аргументативного дискурсу.

Актуальність дослідження зумовлено, по-перше, застосуванням комплексного підходу до аналізу аргументативних структур, який охоплює когнітивний та комунікативний аспекти науково-аргументативного дискурсу, що дозволяє висвітлити особливості аргументативних структур з урахуванням жанрових дискурсивних характеристик; по-друге, недостатньою вивченістю особливостей науково-технічної статті аргументативного дискурсу, який нашаровується на інші дискурсивні типи, зокрема науковий.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до наукової теми кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» «Теоретико-прикладні аспекти дослідження мовознавства» (номер держ. реєстрації: 01190102047). Тему дисертаційної роботи затверджено (протокол № 4 від 28.11.2011 р.) та уточнено (протокол № 4 від 25.11.2019 р.) на засіданні вченої ради факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей аргументативних структур науково-технічної статті в англійськомовному науково-аргументативному дискурсі.

Досягнення цієї мети передбачує виконання таких завдань:

- висвітлити специфіку англійськомовної науково-технічної статті як складової науково-аргументативного дискурсу;
- дібрати автентичні сучасні науково-технічні статті та виокремити наявні в них аргументативні структури;
- встановити перелік аргументативних структур та виявити їхні структурно-семантичні характеристики;
- з'ясувати види дискурсивної взаємодії сполучуваних аргументативних структур;
- виявити продуктивні типи аргументативних структур в різних композиційних частинах англійськомовної науково-технічної статті та її анотації.

Об'єктом дослідження є аргументативні структури англійськомовної науково-технічної статті.

Предмет дослідження становлять структурно-семантичні характеристики цих структур та параметри їхньої продуктивності в англійськомовному науково-аргументативному дискурсі.

Матеріалом дослідження слугує масив емпіричних даних, що складається зі 105-ти текстів статей (60,23 друк. арк.), надрукованих у 17-ти наукових виданнях, присвячених дослідженням у сфері акустики та радіоелектроніки, а також використанню результатів таких досліджень у суміжних науках (48 статей з акустики, 5 статей із суміжних з акустикою наук, 35 стаття з електроніки, 12 статей із суміжних областей науки).

Теоретико-методологічну базу дослідження сформовано на основі фундаментальних праць вітчизняних і зарубіжних лінгвістів у галузі теорії дискурсу (Л. Р. Безугла, Т. А. ван Дейк, В. С. Григор'єва, В. І. Карасик, Ю. В. Ключев, О. С. Кубрякова, А. П. Мартинюк, П. Серіо, І. Є. Фролова, І. С. Шевченко та ін.), теорії аргументації (А. Д. Белова, Г. А. Брутян, А. М. Баранов, Л. Г. Васильєв та ін.); теорія мовленнєвих жанрів (Ф. С. Бацевич, М. М. Бахтін, А. Вежбицька, В. В. Демент'єв та ін.), теорії риторичних структур (А. О. Сусов, W. C. Mann, C. M. I. M. Matthiessen та ін.).

Методи дослідження зумовлені поставленими завданнями та природою досліджуваного об'єкту. Вирішення завдань було здійснено шляхом застосування загально наукових методів (дедукції, індукції, аналізу, синтезу, описового, вибіркового добору), а також таких лінгвістичних методів: жанровий аналіз – для виокремлення текстових фрагментів з опертям на композиційну структуру науково-технічної статті; інтенційний аналіз – для виявлення Тези аргументативних фрагментів у тексті; функційний аналіз – для висвітлення компонентів доводу аргументації та визначення їхніх комунікативно-пізнавальних функцій; відновлення імпліцитного смислу – для встановлення пропущених компонентів аргументу; контекстний аналіз – для виявлення текстових фрагментів, які можна

вважати аргументативними лише у певному контексті; стилістичний аналіз – для з'ясування особливостей мовних та мовленнєвих засобів в процесі аргументації; композиційний аналіз – для виокремлення композиційно-мовленнєвих форм та визначення їхніх особливостей; аналіз риторичних структур – для з'ясування семантичних відношень між дискурсивними одиницями, що складають аргументативні структури науково-технічної статті

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше виявлено особливості аргументативних структур науково-технічної статті в англійськомовному науково-аргументативному дискурсі, зокрема вперше: описано модель аргументу, яка базується на семантичних відношеннях між її компонентами; висвітлено низку специфічних для аргументативного дискурсу категорій та вербальні засоби їхньої актуалізації у науково-технічних статтях; виявлено ієрархічну побудову структури аргументативного дискурсу науково-технічної статті.

Наукова новизна отриманих результатів узагальнена у таких **положеннях, що виносяться на захист**:

1. Науково-аргументативний дискурс є дискурсивною формацією, що має специфічні риси, притаманні як науковому, так і аргументативному дискурсам. Цей дискурс реалізовано у численних жанрах наукового дискурсу, зокрема у жанрі наукової статті, метою написання якої є інформування читача про виконання одного наукового завдання. Науково-технічна стаття є різновидом наукової статті, що визначається за такими ознаками, як: належність до науково-технічного підстилю, наявність характерних комунікативних цілей, обов'язкова присутність експериментального етапу дослідження, типова композиційна структура.

2. Виокремлення аргументативних структур з тексту науково-технічних статей відбувається завдяки таким чинникам, як: типова композиційна структура статті, маніфестація наміру автора переконати читача, маніфестація типу умовиводу, та виводимості Тези з доводів, а також певний контекст. Виявлено, що аргументативні фрагменти, визначені композиційною структурою статті, знаходяться в анотації, у вступному розділі, у розділі висновків та в теоретичній частині опису матеріалів та методів. Про намір автора, тип умовиводу та виводимість Тези свідчать мовні маркери. Крім того, опис експерименту, конструкції приладу та розділ подяк є аргументативними фрагментами або частинами аргументативних фрагментів лише у контексті науково-технічної статті.

3. Аргументативний фрагмент містить один чи кілька простих чи складних аргументів. Простий аргумент складається в цілому з шести дискурсивних одиниць, об'єднаних за допомогою п'яти риторичних відношень (далі – РВ), які мають таке призначення: РВ-I забезпечує зв'язок загального та конкретного; РВ-II реалізує виводимість; РВ-III демонструє джерело інформації Даних; РВ-IV відкриває джерело інформації Підстави або її підтримку; РВ-V визначає область дії Тези. Кожному із зазначених риторичних відношень відповідає певний перелік значень. Виключення з цього правила може бути спричинено

неповнотою аргументу чи об'єднанням двох компонентів аргументу в одній елементарній дискурсивній одиниці.

4. Складна аргументація спричиняє такі зміни простого аргументу: ускладнення блоку Даних у разі підрядної аргументації, зв'язок Тези з кількома доводами, не пов'язаними між собою у разі множинної аргументації; зв'язок Тези з кількома доводами, що пов'язані між собою риторичними відношеннями, яким відповідає певний перелік значень.

5. Як результат горизонтального членування тексту нвуково-технічної статті на композиційно-мовленнєві форми, аргументи постають у вигляді форм типу «міркування», які поділяють на підтипи відповідно до комунікативно-пізнавальної функції. Ця класифікація корелює з класифікацією аргументів, яка охоплює шість типів (Висновок, Підтвердження, Доведення, Спростування, Пояснення, Обґрунтування) за такими ознаками, як місце Тези, роль Тези, узгодженість Тези та доводу, тип виводу.

6. Композиційно-мовленнєві форми, з яких складається текст науково-технічної статті, вступають між собою у взаємодію, створюючи контакти двох типів: поєднання та змішування. Поєднання має такі різновиди, як: приєднання, чергування, перелік, включення одного до складу іншого та суміщення. Змішування форм у науково-технічних статтях буває двох видів: контамінація та конвергенція. Контамінація форм різних типів виникає в результаті об'єднання їхніх комунікативних завдань. Особливістю науково-технічних статей є те, що контамінація міркування з іншими типами композиційно-мовленнєвих форм є не лише семантичною, а призводить до появи аргументативних фрагментів, що мають формальні ознаки розповіді чи опису. Конвергенція виникає у разі змішування різних підтипів міркування. Отже, композиційно-мовленнєва форма одночасно виконує дві комунікативно-пізнавальні функції, що властиві різним підтипам міркування. Кожному розділу науково-технічної статті відповідає певний перелік різновидів композиційно-мовленнєвих форм.

7. Аргументативна структура науково-технічної статті відзначається ієрархічною побудовою. Нижній ярус містить аргументи локальної аргументації, які, об'єднуючись, формують аргументи більш високого рівня складності. Тезою аргументації на рівні статті слугують висновки, викладені у відповідному розділі. Аргументація відбувається і на рівні анотації, оскільки анотація відображає зміст статті.

Теоретичне значення роботи визначається тим, що вона є внеском у вирішення питань дискурсу (уточнення поняття елементарної дискурсивної одиниці), дискурсивних жанрів (аналіз аргументативної схеми науково-технічної статті), розширення уявлень про практичне застосування, теорії риторичних структур (побудова риторичної структури простого та складного аргументу), теорії аргументації (класифікація аргументів), стилістики (виявлення способів взаємодії композиційно-мовленнєвих форм).

Практичне значення роботи полягає у напрацюванні системного опису семантичних та стилістичних особливостей аргументативних структур науково-технічних статей. Комплексний підхід дозволяє ґрунтовно проаналізувати

принципи виокремлення аргументативних фрагментів з тексту та їхнє семантичне наповнення, а також побудову риторичної структури певного жанру дискурсу. Отримані практичні результати та теоретична інформація є внеском у розвиток лексичної семантики, функційної стилістики та теорії аргументації. Результати дослідження можна використати у навчальному процесі в якості теоретичної й методологічної бази в курсах стилістики англійської мови (розділи , «Функційні стилі», , «Жанри і стилі», «Стилістичне словотворення», «Стилістичний аналіз мовних одиниць»), семантики (розділи «Семантична диференціація лексичних одиниць», «Семантичні відношення»), лексикології англійської мови (розділ «Лексичний склад англійської мови»), у процесі писання дипломних праць із питань англійської філології.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження було обговорено на засіданнях кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», а також на 10 міжнародних наукових конференціях: Міжнар. науково-практ. конференції «Взаємодія одиниць мови й мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти» (Київ, 29 березня 2013 р.), V Міжнар. науково-практ. конференції «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 27–28 березня 2014 р.), II Міжнар. науково-практ. конференції «Взаємодія одиниць мови й мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти» (Київ, 28 березня 2014 р.), VI Міжнар. науково-практ. конференції «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 26–27 березня 2015 р.), III Міжнар. науково-практ. конференції «Взаємодія одиниць мови й мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти» (Київ, 28 квітня 2015 р.), V Міжнар. науково-практ. конференції «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 17–18 березня 2016 р.), IV Міжнар. науково-практ. конференції «Взаємодія одиниць мови й мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти» (Київ, 22 квітня 2016 р.), VI Міжнар. науково-практ. конференції «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кропивницький, 23–24 березня 2017 р.), VII Міжнар. науково-практ. конференції «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кропивницький, 22–23 березня 2018 р.).

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 18 наукових праць, у тому числі 14 статей у наукових фахових виданнях (з них – 3 статті у виданнях іноземних держав), тези 4-х доповідей у збірниках матеріалів конференцій. Загальний обсяг публікацій – 6,61 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, бібліографічного розділу та чотирьох додатків. Бібліографічний розділ містить список використаних джерел (302 позицій), з них 191 іноземними мовами, і список джерел емпіричного матеріалу (105 позицій). Текст дисертації містить 20 таблиць та 20 рисунків (з них у розділі додатків – 17 таблиць та 16 рисунків). Загальний обсяг роботи складає 285 сторінок, обсяг основного тексту – 188 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, схарактеризовано об'єкт і предмет дослідження, визначено матеріал та методи аналізу, окреслено наукову новизну, а також теоретичне та практичне значення роботи; крім того, сформульовано завдання та положення, що виносяться на захист.

У **першому розділі** роботи «**Теоретичні засади дослідження науково-технічної статті як жанру науково-аргументативного дискурсу**» окреслено та проаналізовано сучасний стан проблем теорій дискурсу та аргументації, встановлено характеристики науково-аргументативного дискурсу та науково-технічної статті як різновиду жанру наукової статті.

Дискурс тлумачимо як конкретну комунікативну подію, закріплену у письмовому та усному мовленні, що відбувається в конкретному когнітивно та типологічно обумовленому комунікативному просторі (В. Є. Чернявська).

Внутрішня побудова дискурсу відображена у його структурі, яка може бути описана з різних позицій, відмінність між якими полягає у рівні аналізу та способі сегментації. У якості теоретичного фундаменту аналізу структури дискурсу використано теорію риторичних структур з опертям на такі положення: 1) будь-яка одиниця дискурсу пов'язана принаймні з однією іншою одиницею за допомогою риторичного відношення, характер якого не залежить від розміру одиниць; 2) розрізняють об'єктні відношення, що характеризують стан справ у реальному світі, та презентаційні, які описують події у дискурсі та здійснюють вплив на читача; 3) розділяють асиметричні відношення, де одна з одиниць є головною, та симетричні, що з'єднують рівноправні одиниці; 4) виокремлено каузальну групу відношень, що дозволяє описати низку стосунків між причиною та наслідком (W. C. Mann, S. A. Thompson).

Кожному дискурсу відповідає низка дискурсивних категорій, які ми трактуємо як фундаментальні характеристики, що притаманні тексту в ситуації спілкування та відображають ситуаційний, психологічний, міжособистісний, комунікативний, історичний, культурно-інформаційний, етнокультурний, інтертекстуальний та соціальний контекст. Серед них є універсальні, наприклад авторство, адресатність, інформативність, модальність, належність до стилю та жанру. Крім того, кожному дискурсу притаманні специфічні категорії (Н. К. Кравченко).

Релевантними для нашого дослідження є такі критерії класифікації дискурсів, як сфера та характер комунікації, що обумовлюють набір специфічних для цього дискурсу категорій. Існують як дискурси, що відповідають одному критерію класифікації, так і дискурсивні формації, об'єднані двома критеріями, таким дискурсом є і науково-аргументативний.

Наукова сфера спілкування зумовлює низку особливостей дискурсу, серед яких важливу роль грають притаманні науковій праці інформативні та аргументативні стратегії, а також науковий стиль (В. І. Карасик, Ю. О. Комарова, К. А. Костяшина). На основі таких позамовних чинників, як сфера функціонування, сфера вживання та комунікативні характеристики, науковий стиль поділяють на підстили. Науково-технічний підстиль визначають

як інформаційний простір функціонування науково-технічних текстів, метою написання яких слугує відображення теоретичних та практичних етапів науково-дослідних та конструкторських робіт у галузі точних наук, що припускають впровадження отриманих результатів у виробництво (Н. Г. Іщенко, Ю. Г. Карачун).

Науково-аргументативний дискурс є реалізацією аргументації у науковій сфері. Процес аргументації здійснюється шляхом приведення доводів, тобто тверджень, які використовують з метою підтвердження або скасування іншого твердження, що називають Тезою. До складу доводу входять такі компоненти: 1) Дані, які вважають правдивими; 2) Підстава, тобто висловлювання, що дозволяє перейти від Даних до Тези; 3) Підтримка висловлювання, вираженого у Підставі; 4) Обмежувач, що описує область дії Підстави; 5) Кваліфікатор, який відображає ступінь впевненості аргументатора (С. Тулмін).

Науково-аргументативний дискурс представлений у численних жанрах, серед яких найуживанішим є жанр наукової статті, що має такі ознаки: 1) належність до первинних жанрів; 2) письмовий канал; 3) середній об'єм; 4) наявність системи посилань; 5) вихідні дані. Метою написання наукової статті є інформування читача про вирішення одного наукового завдання (О. В. Михайлова). Різновиди наукової статті мають такі характеристики: 1) спосіб представлення матеріалу; 2) комунікативне завдання; 3) характер дослідження та сфера діяльності; 4) наукове завдання; 5) область наукової діяльності; 6) підстиль (Ю. Г. Карачун).

Науково-технічна стаття є звітом про результати дослідження або етапу дослідження в області точних прикладних та теоретико-прикладних наук. Її специфіка зумовлена областю дослідження та належністю до науково-технічного підстилю. Комунікативними цілями цього виду статей є повідомлення про отримані результати дослідження, фіксація результату з метою закріплення наукового пріоритету та авторського права, переконання читачів у правильності висновків та у важливості дослідження, а також просування, популяризація та поширення результатів. За шляхом вирішення задачі такі статті належать до науково-експериментальних, оскільки невід'ємною частиною описаних досліджень є експеримент. За характером дослідження та сферою діяльності такі статті поділяють на науково-методичні та науково-практичні, в залежності від обсягу дослідження чи етапу, що перебуває у фокусі уваги автора. Композиційна структура таких статей є типовою, причому кожен компонент має визначені функції, зміст та правила побудови, що дозволяє вважати науково-технічну статтю макрожанром (Т. Г. Попова, Н. В. Рощина, Т. В. Яхонтова, R. Day).

Другий розділ «Методологія дослідження аргументативних структур англійськомовної науково-технічної статті» присвячено висвітленню застосування принципу функціоналізму у вивченні аргументації, методам, етапам і матеріалу дослідження. Висвітлено критерії аргументації та специфічні категорії аргументативного дискурсу, виявлено синтаксичні структури, які здатні виступати в ролі елементарної дискурсивної одиниці (далі –ЕДО).

Основою досліджень мовленнєвих проявів аргументації у науково-технічних статтях слугує принцип функціоналізму, що дозволяє розглянути аргументацію з кількох точок зору: 1) аргументація слугує інструментом виконання аргументативної функції мови; 2) аргументація задіяна у виконанні низки функцій мови, серед яких комунікативна та когнітивна; 3) в аргументативній схемі тексту аргументи виконують комунікативно-пізнавальні функції, комунікативний характер яких відображений у намірі мовця здійснити вплив на реципієнта шляхом переконання, а когнітивна складова визначається типом вербалізованої інформації; 4) функція аргументативного фрагменту визначається семантичними відношеннями всередині тексту, що вказують на його аргументативний статус (наприклад відображення каузації чи контрасту); 5) у рамках аргументу його компоненти виконують певні функції.

Розроблена дослідницька методика охоплює шість етапів. На першому етапі за допомогою загальнонаукових методів окреслено особливості науково-аргументативного дискурсу, що знаходиться у зоні перетину наукового та аргументативного дискурсу. Крім того, сформульовано особливості жанру наукової статті та його різновиду – науково-технічної статті.

На другому етапі отримано масив фрагментів науково-технічних статей, що слугують матеріалом дослідження. Відбір проведено на основі сформульованих критеріїв аргументації шляхом поетапного застосування низки лінгвістичних методів. Іntenційний критерій полягає в тому, що наявність аргументативного фрагменту свідчить намір автора переконати читача у правдивості чи неправдивості певної думки. Згідно зі структурним критерієм, кожен аргумент містить дві частини: Тезу та доводи, які її підтверджують або заперечують. Виводимість Тези з доводів слугує логічним критерієм.

Жанровий аналіз дозволяє виокремити текстові фрагменти, що задіяні в аргументації, спираючись на цілі та зміст інформації кожного підрозділу, зумовлені типовою композиційною структурою науково-технічної статті. Аргументативні фрагменти, не знайдені в результаті жанрового аналізу, виявляються за допомогою інтенційного та функційного аналізу. Застосування інтенційного аналізу допомагає ідентифікувати Тезу аргументу, виходячи зі змісту тексту та орієнтуючись на типові лексичні засоби-маркери каузативності, наприклад прислівники *therefore, hence* та інші. Функційний аналіз спрямовано на ідентифікацію інших експліцитно виражених компонентів аргументу відповідно до функцій, які вони виконують. Контекстний аналіз дозволяє знаходити фрагменти, які можна вважати аргументативними лише у певному контексті, наприклад детальний опис експерименту або матеріалу дослідження, що підвищує довіру читача до отриманих результатів. Однак зазвичай не всі шість компонентів виражені експліцитно. Тому за допомогою методу відновлення імпліцитного смислу відбувається доповнення аргументу.

Третій етап дослідження присвячено аналізу відібраних аргументативних фрагментів. Виявлено особливості семантичної класифікації всіх компонентів аргументу. Встановлено, що засобом вираження аргументації у дискурсі слугує актуалізація низки таких специфічних категорій, як категорії аргументативності тексту, оцінки, евіденційності, епістемічної модальності, категоричності,

некатегоричності, негативності, а також каузативності та інших категорій, у яких реалізується семантика зумовленості. Застосування стилістичного аналізу дозволило виявити низку мовних та мовленнєвих засобів, а також стилістичних прийомів, використаних у аргументації науково-технічних статей.

На четвертому етапі шляхом застосування загальнонаукових методів та композиційного аналізу розглянуто характерні для англійськомовних науково-технічних статей різновиди композиційно-мовленнєвих форм (далі – КМФ): «опис», «розповідь» та «міркування». Висвітлено критерії виокремлення та класифікації КМФ та встановлено потенціал залучення кожного різновиду у процес аргументації. Крім того, з'ясовано критерії класифікації аргументів, яка корелює з класифікацією КМФ «міркування».

П'ятий етап присвячено опису структури аргументу у контексті теорії риторичних структур. З'ясовано, які семантичні структури виступають у ролі ЕДО. Метод аналізу риторичних структур дозволяє провести членування тексту з метою виокремлення дискурсивних одиниць та визначення РВ між ними. Описано низку РВ між одиницями, які мають місце між компонентами моделі аргументу, а також особливості риторичної структури складних аргументів. З'ясовано РВ, характерні для кожного типу аргументу, описаному на попередньому етапі.

Метою шостого етапу є вивчення аргументативної побудови науково-технічної статті. Встановлено низку характерних для науково-технічних статей способів взаємодії КМФ. Висвітлено типові текстові фрагменти, що характеризуються тематичною спільністю. Кожен фрагмент характеризувано з точки зору побудови у контексті КМФ, відображення змісту в теорії риторичних структур та ролі в аргументації. З'ясовано особливості аргументації на рівні статті для звітів як про повне дослідження, так і для окремих етапів.

У третьому розділі «Мовні та позамовні характеристики аргументу» визначено базові аспекти аналізу об'єкту дослідження. Вивчена семантична класифікація всіх компонентів аргументу, способи їхнього вираження у аргументації науково-технічних статей і відповідність між компонентами аргументу та специфічними категоріями аргументативного дискурсу (див. таблицю 1). Описано модель аргументу в термінах теорії риторичних структур.

У науково-технічних статтях процес аргументації відбувається шляхом висунення аргументів, компоненти яких мають такі семантичні різновиди:

1) Дані аргументації у наукових статтях належать лише до типу особистих (повідомлення про факти чи думка людини) або непрямих (Теза, яка та слугує Даними в іншому аргументі);

2) Теза, виражена низкою різнорівневих засобів, буває декларативною (встановлення факту), класифікаційною (віднесення об'єкту до певної категорії), оцінною, акціональною (прийняття стратегії майбутніх дій), модальною (твердження про те, що щось повинно статись або повинно було статись, але не сталося);

3) Підстава належить до логосного типу (відображає логічний зв'язок між Даними та Тезою) та має такі різновиди, як: аналогія, зв'язок (відображає каузальну ситуацію), генералізація (міркування від окремого до загального), класифікація (коли висновок полягає в тому, що характеристики, притаманні цілому класу явищ, властиві окремим його представникам), розділення (мова йде про виключення з класу) та знак (з'єднує повідомлення про симптом чи показник якоїсь ситуації та повідомлення про саму ситуацію);

4) Підтримка виступає у двох різновидах: підтвердження правильності виводу та посилання на джерело інформації.

5) Обмежувач відображає умови дії Підстави або контраргумент;

6) Кваліфікатор описує вірогідність чи достовірність Тези або ступінь категоричності висловлення.

Таблиця 1

Компоненти моделі аргументу та категорії аргументативного дискурсу

Компоненти Категорії	Дані	Підстава	Теза	Підтримка	Обмежувач	Кваліфікатор
Каузативність		+				
Концесивність					+	
Цілеспрямованість		+				
Умова		+			+	
Евіденційність	+			+		
Категоричність						+
Некатегоричність						+
Епістемічна модальність						+
Негативність						+
Аргументативність	+	+	+	+	+	+
Оцінка			+			

В результаті стилістичного аналізу виявлено низку мовних та мовленнєвих засобів, а також стилістичних прийомів, використаних у аргументації науково-технічних статей, що не впливають на структуру аргументу, але їх участь в аргументації полягає в сприянні концентрації уваги читача та полегшенні сприйняття інформації.

За допомогою композиційного аналізу текст науково-технічної статті представлено у вигляді сукупності КМФ. З'ясовано, що зміст науково-технічної статті складається з двох частин. Обґрунтування доцільності досліджень, опис предметної області та ходу експериментів змальовують реальний світ, що зображується первинними КМФ. Опис методів та результатів дослідження, пояснення результатів та висновки використовують перцептуальний простір, який відображується за допомогою вторинних КМФ.

Аргументація реалізується у КМФ «міркування», яку поділяють на підтипи відповідно до комунікативно-пізнавальної функції: 1) власне міркування (функція – вивід нового знання); 2) доведення (функція – встановлення істинності чи хибності певного твердження); 3) підтвердження (функція – встановлення достовірності певного твердження); 4) обґрунтування (функція – встановлення доцільності певної дії); 5) пояснення (функція – встановлення причин певної події) (Т. Б. Трошева). Кожен з блоків, що представляє певний підтип, є аргументативним фрагментом, який містить простий чи складний аргумент. У дослідженні висвітлено шість типів аргументу відповідно до таких критеріїв, як місце Тези, роль Тези, узгодженість Тези та доводу та тип виводу (див. таблицю 2).

Таблиця 2

Параметри аргументів, що відповідають різновидам міркування

Параметри Різнавид	Місце Тези	Узгодженість Тези та виводу	Каузація	Роль Тези	Тип виводу	Можливість обговорення до цільності
Висновок	Постпозиція	+	+/-	Причина Наслідок	Всі	+
Доведення	Препозиція	+	+/-	Наслідок	Дедукт.	-
Спростування	Препозиція	-	+/-	Наслідок	Всі	-
Підтвердження	Препозиція	+	+/-	Наслідок	Недедукт.	-
Пояснення	Постпозиція	+	+	Причина	Всі	-
Обґрунтування	Препозиція	+	+	Причина	Недедукт.	+

Попри те, що у рамках теорії риторичних структур неможливо збудувати універсальну модель одиниці аргументативного дискурсу, теорія дозволяє задати її формат. Загалом, риторична структура простого аргументу містить шість дискурсивних одиниць. Висвітлено п'ять типів РВ, які з'єднують ці одиниці незалежно від порядку компонентів аргументу:

– РВ-I, що забезпечує зв'язок загального та конкретного (Деталізація; Зворотна Деталізація);

– РВ-II, яка реалізує виводимість (об'єктний рівень: Волітивна Причина, Волітивний Результат, Неволітивна Причина, Неволітивний Результат, Засіб, Ціль, Вирішення, Оцінка; презентаційний рівень: Свідчення, Обґрунтування, Фон);

– РВ-III, що відкриває джерело інформації Даних (Свідчення, Пряме Джерело, Непряме Джерело);

– РВ-IV, що відкриває джерело інформації Підстави або її підтримку (Свідчення, Пряме Джерело, Непряме Джерело);

– РВ-V, що визначає область дії Тези (Умова, Негативна Умова, Контраст, Поступка).

Відхилення від риторичної структури простого аргументу зумовлено такими чинниками, як: 1) відсутність експліцитно виражених компонентів; 2) об'єднання компонентів в рамках однієї елементарної дискурсивної одиниці. Наприклад: (1) “(1)*The resulting spectrogram in Fig. 1 shows that the noise has a smooth lowpass character with a time-varying harmonic structure. (2) ... a faster slide will lift the harmonics in frequency. (3) This effect was found already earlier in a recent study.*” (Pakarinen, p. EL198). Теза (2) виводиться з Даних, що об'єднані з посиланням на джерело в одній (ЕДО) (1), а також підтверджується Підтримкою (3). Таким чином, риторична структура має такий вигляд: (Дані+Підтримка1 – РВ-II – Теза) – РВ-IV – Підтримка2, де РВ-II – Свідчення|Волітивний Результат; РВ-IV – Свідчення|Непряме Джерело.

Риторична структура складного аргументу припускає низку варіантів: 1) у разі підрядної аргументації відбувається ускладнення блоку Даних, що не призводить до зміни загальної структури аргументу; 2) множинна аргументація означає, що між доводами немає риторичних відношень; 3) рівноправні та незалежні доводи у сурядній аргументації з'єднані за допомогою РВ Кон'юнкції, в іншому разі вони з'єднані за допомогою РВ, в якому одна з дискурсивних одиниць є головною.

Четвертий розділ «Кореляції аргументативних структур композиційних складових англійськомовної науково-технічної статті» характеризує науково-технічну статтю в цілому у контексті її аргументації. Виокремлено характерні для кожного розділу науково-технічної статті КМФ та способи їхньої взаємодії. Побудовано ієрархічну трьохярусну структуру аргументації статті.

КМФ тексту науково-технічної статті вступають між собою у взаємодію, формуючи контакти двох типів: поєднання та змішування. Для науково-технічних статей характерними є такі способи поєднання, як: приєднання, чергування, перелік, включення одного до складу іншого та суміщення.

Змішування КМФ у науково-технічних статтях приймає форму контамінації та конвергенції. Контамінація КМФ різних типів виникає в результаті об'єднання їхніх комунікативних завдань. Статтям такого типу властива як семантична контамінація, так і формування іншого типу мовлення. Зокрема, контамінація міркування та розповіді чи опису призводить до появи двох типів КМФ: 1) розповіді чи опису з аргументативними вставками; 2) аргументативних фрагментів, що мають формальні ознаки розповіді чи опису. Наприклад: (2) “*This study analyzes the handling noises that occur when a finger is slid along a wound string. The resulting noise has a harmonic structure due to the periodic texture of the wound string. The frequency of the harmonics and the root-mean-square amplitude of the noise were found to be linearly proportional to the sliding speed. In addition, the sliding excites the longitudinal modes of the string,*

thus resulting in a set of static harmonics in the noise spectrum. The sliding excites different longitudinal modes depending on the sliding location (Pakarinen, p. EL197). Перше речення анотації повідомляє про предмет дослідження, тобто аналіз шуму, що виникає, коли палець рухається вздовж струни (*the handling noises that occur when a finger is slid along a wound string*), а решта окреслює отриманий результат (гармонічна природа звуків, частота пропорційна швидкості, та інші) Оскільки напрямком діяльності дослідників проголошено аналіз, то цей фрагмент одночасно має властивості констатуючого повідомлення та власне міркування.

Проявом конвергенції слугує створення КМФ типу «міркування», яке одночасно виконує дві комунікативно-пізнавальні функції, що властиві різним його підтипам. Композиційна структура тексту науково-технічної статті спирається на тематичну структуру, одиницею якої є тематичний блок. Розділи складаються з тематичних блоків, кожен з яких містить одну чи кілька КМФ. Відображення кожної теми відбувається за допомогою характерних для неї КМФ. Всі блоки, з яких складається науково-технічна стаття, поділяємо на три групи залежно від ступеня залученості в аргументації: 1) аргументативні; 2) допоміжні; 3) неаргументативні.

Аргументація реалізується здебільшого у КМФ «міркування», але КМФ інших типів також здатні приймати участь у процесі аргументації.

КМФ «розповідь» виконує такі функції: 1) формування одного з компонентів аргументу для імпліцитної оцінки, наприклад Підстави; 2) формування контамінованої форми «розповідь-один з підтипів міркування».

Внесок КМФ «опис» у процес аргументації полягає у такому: 1) так само, як розповідь, опис слугує матеріалом для імпліцитної оцінки 2) формування блоку Даних, якщо опис входить до складу міркування; 3) утворення контамінованої форми; 4) постачання матеріалу для подальшої аргументації.

Аргументативна структура науково-технічної статті є трьохярусною будовою. На нижчому рівні відбувається локальна аргументація, у якій задіяні аргументативні фрагменти, представлені аргументами, що, об'єднуючись, формують аргументи більш високого рівня. Висновки, викладені у розділі статті, слугують Тезою аргументації на рівні статті. Крім того, аргументація відбувається на рівні анотації, оскільки анотація відображає зміст статті. Локальна аргументація, яка входить до складу тематичних блоків, створює аргументативні компоненти тексту статті. Аргументація на другому ярусі схеми зумовлена структурою статті як системонабутою категорією дискурсу. Корпус статті можна умовно розділити на вступний розділ, присвячений обґрунтуванню дослідження, та аргументацію, метою якої є переконання читача у правильності висновків статті. Логічний зв'язок між ними полягає в тому, що доцільність дослідження слугує причиною його проведення, але зроблені висновки не залежать від доцільності чи недоцільності досліджень. Процес аргументації на користь висновків статті складається з таких етапів: 1) опису дослідження, метою якого є підготовка матеріалу для наступного етапу; 2) аналізу результатів; 3) формулюванні висновків.

Опис дослідження охоплює розділи, присвячені матеріалам та методам, а також розділ, у якому викладені результати. Різновиди аргументації у межах цього етапу залежать від типу дослідження. Дослідження, метою яких є формулювання методу, припускають наявність дедуктивної аргументації чи індуктивної, Тезою якої є наукова гіпотеза. Практичний етап потребує оцінки викладеної інформації. Теоретико-практичне дослідження містить теоретичний та практичний етапи.

Втім, іноді сусідні розділи статті автор об'єднує. Тобто вся частина статті, присвячена дослідженню, виглядає таким чином: підготовка, аналіз, перший висновок; підготовка, аналіз, другий висновок і так далі.

Анотація відображає процес аргументації на рівні статті, причому характер відображення залежить від виду анотації та ступеня деталізації. В описових та коротких інформативних анотаціях автори посилаються на висновки статті. Більш детальні версії анотацій містять головний висновок чи перелік висновків, утворюючи таким чином аргументи з іншою частиною анотації.

Семантичні різновиди базових компонентів аргументу в аргументації на рівні статті залежать від типу дослідження та типу аргументу. Відправною точкою для такої аргументації слугують Дані всіх типів, включаючи дійсні, якщо це кількісні результати експериментів.

ВИСНОВКИ

В якості інструменту аналізу аргументації обрано модель аргументу, що складається з Тези та доводу, компонентами якого є Дані, Підстава, Підтримка, Кваліфікатор та Обмежувач. У цьому дослідженні аргумент виступає як цілісне структурно-семантичне утворення, що характеризується спільною семантикою та містить одну Тезу та один чи кілька доводів.

Мовленнєвою реалізацією аргументації у науковій сфері слугує науково-аргументативний дискурс, що є зоною перетину наукового та аргументативного дискурсу. Наукова стаття належить до центральних жанрів наукового дискурсу, оскільки охоплює прояви всіх характерних рис. Науково-технічна стаття є піджанром жанру наукової статті, що виокремлюється за низкою ознак: 1) стаття звітує про закінчене дослідження або його певний етап та відображає процес логічного осмислення отриманих результатів; 2) областю дослідження є точні прикладні та теоретико-прикладні науки, що зумовлює наявність експериментального етапу; 3) до переліку комунікативних цілей таких статей належать повідомлення про отримані результати дослідження, фіксація результату з метою закріплення наукового пріоритету та авторського права, переконання читачів у правильності висновків та у важливості дослідження, а також просування, популяризація та поширення результатів. Відповідно до характеру питань, що вирішуються, ми розділяємо теоретичні, практичні та теоретико-практичні статті. Оскільки науково-технічна стаття є різновидом статті-звіту, то вона має типову відносно стійку композиційну будову. Кожен розділ охоплює визначений перелік тем, відображених у відповідних текстових блоках. До того ж кожен розділ має своє призначення та правила побудови.

Аргументативному дискурсу властиві такі специфічні категорії, як аргументативність тексту, оцінка, евіденційність, модальність (зокрема епістемічна модальність), категоричність, некатегоричність, негативність, каузативність та інші категорії, в яких реалізується семантика зумовленості.

Про реалізацію аргументативного дискурсу свідчить наявність у тексті аргументативних фрагментів. Аргумент є одиницею аргументативного дискурсу, яка розглядається з трьох точок зору: 1) роль аргументу або фрагменту в аргументативній схемі тексту; 2) аргументативний статус аргументу чи фрагменту; 3) функції компонентів аргументу.

Виокремлено такі групи фрагментів: 1) ті, що охоплюють повний аргумент; 2) ті, що містять окремі компоненти аргументу; 3) ті, що сприяють аргументації. Про наявність аргументативного фрагменту свідчить інামір автора переконати читача. Таким чином, слова автора про намір переконати читача слугують Тезою або входять до складу Підстави, що допомагає визначити ці компоненти аргументу.

Відповідно до логічного та структурного критерію кожен аргумент містить дві частини: Тези та доводи, причому висунення Тези слугує наслідком існування доводів. Відновлення пропущених компонентів відбувається за умови визначення типу умовиводу та деталей його структури.

В результаті горизонтального членування композиція науково-технічної статті постає у вигляді сукупності композиційно-мовленнєвих форм. Аргументативні фрагменти виражено композиційно-мовленнєвими формами типу «міркування». Існує шість типів аргументу за такими критеріями: місце Тези в аргументі, роль Тези в каузації, узгодженість Тези та доводу та тип виводу; ця класифікація корелює з розподілом міркування на підтипи.

Риторична структура простого аргументу складається з шести одиниць, кожна з яких утворює певний тип відношень незалежно від порядку компонентів. Кожному типу відношень відповідає певний спектр значень кожного з них як на презентаційному, так і на об'єктному рівнях. Винятки із цього правила спричинені відсутністю компонентів та об'єднанням кількох компонентів у рамках однієї елементарної дискурсивної одиниці.

Складному аргументу відповідає три варіанти ускладнень риторичної структури: 1) ускладнення блоку Даних у разі підрядної аргументації; 2) зв'язок Тези з кількома доводами, між якими немає відношень якщо аргументація множинна; 3) зв'язок Тези з кількома доводами, між якими має місце відношення Кон'юнкції у разі незалежних та рівноправних доводів у сурядної аргументації або відношення, в якому одна з одиниць є головною, якщо доводи нерівноправні. Особливості кожного типу аргументу відображено у композиції риторичної структури та у переліку риторичних відношень, що відповідають кожному типу аргументу.

У рамках науково-технічної статті композиційно-мовленнєві форми вступають між собою у взаємодію, формуючи контакти двох типів: поєднання (приєднання, чергування, перелік, включення одного до складу іншого, суміщення) та змішування (контамінація, конвергенція). Контамінація комунікативно-мовленнєвих форм різного типу, що виникає внаслідок

об'єднання їхніх комунікативних завдань, буває не лише семантичною, але й призводить до появи аргументативних фрагментів, що мають формальні ознаки розповіді чи опису. Конвергенція є результатом змішування двох форм типу «міркування» різних підтипів, причому створена форма виконує одночасно дві комунікативно-пізнавальні функції.

Основою композиційної структури тексту науково-технічної статті слугує його тематична структура. Кожній темі відповідає певний перелік характерних композиційно-мовленневих форм.

Аргументативна структура науково-технічної статті є ієрархічною побудовою. Локальна аргументація знаходиться на нижньому рівні. Наступним є рівень статті, де Тезою слугують висновки, викладені у відповідному розділі статті. Найвищим є рівень анотації, оскільки анотація відображає зміст статті. Процес аргументації на користь висновків статті містить такі етапи: 1) обґрунтування доцільності дослідження; 2) опис дослідження, метою якого є підготовка матеріалу для наступного етапу; 3) аналіз результатів; 4) формулювання висновків.

Різновиди аргументації у межах етапу опису дослідження визначені його характером, зокрема дедуктивна аргументація притаманна теоретичній розвідці. Відображення аргументації в межах анотації до статті зумовлено видом анотації та ступенем деталізації.

Перспективи дослідження пов'язані з аналізом аргументації інших жанрів наукового дискурсу і побудовою прагматичної макроструктури та суперструктури аргументативного дискурсу в науковій сфері.

Основні результати дослідження відображено у публікаціях автора

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові основні результати дисертації

1. Доронкіна Н. Є. Аргументативність науково-технічної статті. *Наукові записки. Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград, 2012. Вип. 105 (2). С. 185–188.

2. Доронкіна Н. Є. Категорії наукового дискурсу. *Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Острог, 2012. Вип. 29. С. 54–56.

3. Доронкіна Н. Є. Науково-технічна стаття в комунікативному аспекті. *Актуальні проблеми іноземної філології: лінгвістика та літературознавство*. Бердянськ, 2012. Вип. VII. Ч. 1. С. 55–60.

4. Доронкіна Н. Є. Прагматичні функції аргументації у науковому дискурсі. *Наукові записки. Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград, 2013. Вип. 118. С. 220–223.

5. Доронкіна Н. Є. Прагматичний напрямок аргументації у жанрі науково-технічної статті. *Наукові записки. Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград, 2015. Вип. 138. С. 518–521.

6. Доронкіна Н. Є. Особливості небазових компонентів моделі аргументації у жанрі науково-технічної статті. *Наукові записки. Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград, 2016. Вип. 145. С. 249–251.

7. Доронкіна Н. Є. Жанрові особливості аргументації у науковому дискурсі. *Наукові записки. Філологічні науки (мовознавство)*. Кропивницький, 2017. Вип. 153. С. 365–369.

8. Доронкіна Н. Є. Аргументативні фрагменти науково-технічних статей. *Наукові записки. Філологічні науки (мовознавство)*. Кропивницький, 2018. Вип. 164. С. 420–423.

Наукові праці у зарубіжних наукових виданнях

9. Доронкіна Н. Е. Имплицитные элементы в аргументации англоязычных научно-технических статей. *European applied sciences*. Stuttgart, Germany, 2016. Н. 2. Р. 70–71.

10. Доронкіна Н. Є. Аргументація у контексті теорії риторичної структури. *Almanahul SWorld*. Бельцы, Молдова, 2019. Issue 1. С. 134–138.

11. Доронкіна Н. Є. Елементарна дискурсивна одиниця у контексті теорії риторичних структур. *Science and Education a New Dimension. Philology*. Budapest, 2020. VIII (67), Issue 225. Р. 17–20.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

12. Доронкіна Н. Є. Особливості дискурсу науково-технічних статей. *Взаємодія одиниць мови та мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (Київ, 29 берез. 2013). Київ, 2013. С. 9–13.

13. Доронкіна Н. Є. Семантико-синтаксичні особливості аргументації науково-технічної статті. *Взаємодія одиниць мови та мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти*: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції. (Київ, 28 берез. 2014). Київ, 2014. С. 11–14.

14. Доронкіна Н. Є. Особливості наукового пояснення. *Взаємодія одиниць мови та мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти*: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції. (Київ, 28 квіт. 2015). Київ, 2015. С. 23–25.

15. Доронкіна Н. Є. Аргументативний дискурс у контексті теорії риторичної структури. *Взаємодія одиниць мови та мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти*: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції. (Київ, 22 квіт. 2016). Київ, 2016. С. 60–62.

Наукові праці, які додатково відображають результати дисертації

16. Доронкіна Н. Є. Ієрархія аргументації у жанрі науково-технічної статті. *Вісник Маріупольського державного університету*. Маріуполь, 2019. Вип. 20. С. 170–175.

17. Doronkina N. Ye. The features of causal link in technical research papers. *Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Філологія, педагогіка. 2015, Вип.5. Київ: НТУУ, С. 63–68.

18. Doronkina N. Y. Argumentative discourse of technical research papers in the context of rhetorical structure theory. *Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Філологія, педагогіка. 2016, Вип.7. Київ: НТУУ, С. 21–25.

АНОТАЦІЯ

Доронкіна Н. Є. Особливості аргументативних структур в англійськомовних науково-технічних статтях. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 «Германські мови». – Київський національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»; Херсонський державний університет, Міністерство освіти і науки України, Херсон, 2021.

Дисертація присвячена виявленню та аналізу аргументативних структур в англійськомовних науково-технічних статтях. Описано модель аргументу, яка базується на семантичних відношеннях між її компонентами; висвітлено низку специфічних для аргументативного дискурсу категорій та вербальні засоби їхньої актуалізації у науково-технічних статтях; виявлено ієрархічну побудову структури аргументативного дискурсу науково-технічної статті. З'ясовано принципи виокремлення аргументативних фрагментів, їхнє мовне наповнення з огляду на категорії аргументативного дискурсу, семантичну класифікацію компонентів аргументу, побудову моделі аргументу в термінах теорії риторичних структур, класифікацію аргументів відповідно до їхніх комунікативно-пізнавальних функцій, визначення особливостей композиційно-мовленнєвих форм, з яких складається науково-технічна стаття. Встановлено, що аргументативна структура науково-технічної статті є ієрархічною побудовою: локальна аргументація, аргументація на рівні статті та на рівні анотації.

Ключові слова: аргумент, аргументативний дискурс, дискурсивна категорія, композиційно-мовленнєва форма, критерій аргументації, риторична структура, риторичне відношення.

АННОТАЦИЯ

Доронкина Н. Е. Особенности аргументативных структур в англоязычных научно-технических статьях. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 «Германские языки». – Киевский национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт

имени Игоря Сикорского»; Херсонский государственный университет, Министерство образования и науки Украины, Херсон, 2021.

Диссертация посвящена выявлению и анализу аргументативных структур в англоязычных научно-технических статьях. Описано модель аргумента, которая основывается на семантических отношениях между ее компонентами; освещено ряд специфических для аргументативного дискурса категорий и вербальные средства их актуализации в научно-технических статьях; установлено иерархическое строение структуры аргументативного дискурса научно-технической статьи. Выяснено принципы выделения аргументативных фрагментов, их языковое наполнение в соответствии с категориями аргументативного дискурса, семантическая классификация компонентов аргумента, строение модели аргумента в терминах теории риторических структур, классификация аргументов на основе их коммуникативно-познавательных функций, определены особенности композиционно-речевых форм, из которых состоит научно-техническая статья. Установлено, что аргументативная структура научно-технической статьи является иерархическим строением: локальная аргументация, аргументация на уровне статьи и на уровне аннотации.

Ключевые слова: аргумент, аргументативный дискурс, дискурсивная категория, композиционно-речевая форма, критерий аргументации, риторическая структура, риторическое отношение.

ABSTRACT

Doronkina N. E. Features of Argumentative Structures in the English Technical Research Papers. – Manuscript.

Thesis for a Candidate's Degree in Philology, Specialty 10.02.04 – Germanic Languages. –National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”; Kherson State University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kherson, 2021.

The thesis focuses on a study and analysis of the argumentative structures features in the English technical research papers, a subset of the scientific article.

The relevance of the research is determined by applying the complex approach covering cognitive, communicative and cultural aspects of the scientific and argumentative discourse. It gives the opportunity to show the argumentative structures features with respect to the discourse characteristics. The research is conducive to solving a task to determine the specific character of argumentation in different genres of scientific discourse.

The complex analysis of argumentative structures proposed covers the following steps: establishing the rules to extract the argumentative fragments; describing their verbal content with respect to argumentative discourse categories; semantic classification of argument components, building the argument model in the context of rhetorical structure theory, classification of arguments according to their communicative and cognitive functions, defining the features of compositional speech forms composing the text of a technical research paper.

The scientific and argumentative discourse is a discursive formation which has the properties of both scientific and argumentative discourses. It is implemented in a number of genres, the scientific article being one of them. The technical research paper is a subgenre according to the following criteria: affiliation with scientific and technical substyle, communicative aims peculiar to the research paper, obligatory experimental part of research, typical composition.

The extraction of argumentative fragments is performed due to typical composition, the context, manifestation of the author intention to persuade the reader, type of interference, and deductivity of the Thesis.

An argumentative fragment includes one or more ordinary or complex arguments. An ordinary argument can be considered in the form of six discursive units linked by five rhetorical relations. The exception from the rule can be caused by the absence of components and union of two components in one elementary discourse unit.

The result of horizontal text decomposition is its division into compositional speech forms. Argumentation is realized in the form called reasoning. There is a classification of such forms according to communicative and cognitive function which correlates with classification of arguments. There are six types of argument: Conclusion, Confirmation, Proving, Refutation, Explanation, Conclusion, according to such indicators as the location of Thesis, role of Thesis, balance of Thesis and reason, type of interference.

The compositional speech forms in technical research papers come into interactions creating the two types of contact: uniting (attachment, inclusion, alternation, enlistment, intercropping) and mixture (contamination and convergence).

The argumentative structure of a technical research paper as a whole is a three level hierarchical construction. The bottom is local argumentation. The Thesis of argumentation of the whole article is conclusions situated in the corresponding chapter of article. The top level is annotation because it reflects the content of article.

Key words: argument, argumentative discourse, argumentation criterion, discourse category, compositional speech form, rhetorical structure, rhetorical relation.